

Qo'shinova Muyassar Umarboyevna

IIV Namangan akademik litseyi ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada metaforalarning nutqdagi ahamiyati va vazifalari, metaforalarning nutqni ta'sirchanligiga o'zining ta'sirini ko'rsatishi, metafora va uning uslubiy xususiyatlari hamda metaforalarning nutq va muloqotdagi roli haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: metafora, nutq, muloqot, matn, tilshunoslik, badiiy adabiyot.

Metafora - bu matni boyroq va hissiyotli qilishga imkon beruvchi adabiy uslub. Metafora deganda, o'xshashlik asosida bir ob'ekt yoki hodisani boshqasi bilan yashirin taqqoslash tushuniladi. Masalan, oy "samoviy pishloq" deb nomlanadi, chunki pishloq dumaloq, sarg'ish va kraterga o'xshash teshiklar bilan qoplangan. Shunday qilib, metafora orqali bir obyekt yoki harakat xususiyatlarini boshqasiga o'tkazish mumkin bo'ladi. Bundan tashqari, metaforalardan foydalanish iborani mustahkamlashga va uni yanada yorqinroq qilishga yordam beradi. Ular, ayniqsa, she'riyat va badiiy adabiyotda tez-tez ishlatiladi. Bunga quyidagi misralar misoli keltirilgan: "Kichik kumush oqim oqmoqda". Suv kumush emasligi, shuningdek, u "yugurib" keta olmasligi aniq. Bunday yorqin metafora tasviri o'quvchiga suvning nihoyatda toza ekanligini va oqim yuqori tezlikda oqayotganligini tushunishga imkon beradi. Metaforaning uslubiy ahamiyati shundan iboratki, nutq jarayonida undan o'rinli foydalanish nutqimizni ta'sirchan va jozibali bo'lishiga sabab bo'ladi. Metafora nutqning ta'sirchanligiga o'zining ta'sirini ko'rsatishini bir qancha misollar yordamida ko'rib chiqishimiz mumkin. Masalan, ko'yakning etagi-daryoning etagi kabi. Bu o'rinda predmatlarning tashqi o'xshashliklariga alohida ahamiyat berilgan. Shuningdek, ularning ichki o'xshashliklari, vazifaviy bir xilliklari asosida ham ma'no ko'chiriladi. Misol uchun: toza ko'ylak – toza odam, to'g'ri yo'l – to'g'ri gap, do'stim keldi – suv keldi kabilarni keltirish mumkin. Metafora hosila ma'no yuzaga kelishi hodisalarining eng faoli hisoblanadi. U tilshunoslikda qayd etilishicha, hosila ma'no yuzaga kelishining hosil qiluvchi va hosila refernatlari o'zaro o'xshash kelishiga asoslangan ko'rinishidir. Bu izoh deyarli tilshunoslar tomonidan tan olingan.

Metafora va uning uslubiy xususiyatlarini o'rganish jarayonida badiiy asarlardan olingan misollarni tahlil qilish o'quvchilarni o'ylashga, mushohada yuritishga o'rgatadi.

Senga nimadir aytmog'chi bo'lar,

Sog'inchdan titranib mangulik labi. (U. Azim)

Novdalarning titroq tanida

Sirg'anadi shamolning qo'li. (U. Azim)

Men kozcha kezaman. Yogza boshlar qor

Oppoq qo'lhalarin yelkamga tashlab. (U. Azim)

Keltirilgan misollardagi metaforalar asosan tashqi o'xshashlik asosida inson a'zolarining nomlarining tabiat hodisalariga ko'chishi natijasida hosil bo'lgan bo'lib, ularni topish, badiiylikni ta'minlashdagi o'rnining nimadaligini aniqlash o'quvchilarga topshiriq sifatida beriladi, ularning fikrlari tinglanadi. Bunday topshiriqlarni bajarish o'quvchilarning nutqini oshirishga xizmat qiladi.

Metaforalar nutq va muloqotda bir necha sabablarga ko'ra muhim rol o'ynaydi:

1. Murakkab tushunchalarni aniqlashtirish: metafora murakkab g'oyalarni oddiyroq va tushunarliroq tushunchalar bilan solishtirish orqali tushuntirishga yordam beradi. Bu mavhum yoki texnik ma'lumotlarni yanada qulayroq tarzda yetkazishga yordam beradi.

2. Jonli tasvirni yaratish: metafora jonli ruhiy tasvirlarni keltirib chiqaradi va tilga rang va chuqurlik qo'shadi. Ular nutqni yanada jozibador qiladi va ularning ongiga rasm chizish orqali tomoshabinlar e'tiborini jalb qila oladi.

3. Hissiy ta'sir: metafora his-tuyg'ularni yetkazish va tinglovchi bilan chuqurroq aloqa o'rnatish uchun kuchli vosita bo'lishi mumkin. Mavhum tuyg'uni konkret metafora bilan bog'lash orqali ma'ruzachilar o'ziga xos hissiy munosabatni uyg'otishi mumkin.

4. Ijodkorlikni oshirish: metaforalardan foydalanish nutqqa ijodkorlik va o'ziga xoslik qo'shib, ma'ruzachilarga o'z fikrlarini o'ziga xos va xayoliy tarzda ifodalash imkonini beradi. Bu muloqotni yanada esda qolarli va ta'sirli qilishi mumkin.

5. Tushunishni shakllantirish: metafora turli tajribalar, madaniyatlar va istiqbollar o'rtasidagi tafovutni yo'q qilishi mumkin. Ular notanish g'oyalarni umumiy tajribalar bilan bog'lash, hamdardlik va aloqani rivojlantirish orqali umumiy tushunishni o'rnatishga yordam beradi.

6. Ishontirish va ta'sir o'tkazish: tinglovchilarning idroki va munosabatiga ta'sir qiladi. Ular tinglovchilar xabarni qanday talqin qilishlari va unga javob berishlarini shakllantirishlari mumkin bo'lgan muammolarni ma'lum bir nuqtai nazardan shakllantirishlari mumkin.

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, metafora nutqda muhim ahamiyatga ega, chunki ular murakkab tushunchalarni soddalashtirish, yorqin tasvirlarni yaratish, his-tuyg'ularni uyg'otish, ijodkorlikni oshirish, tushunishni shakllantirish va idroklarga ta'sir qilishda yordam beradi. Natijada, ular samarali muloqot qilish uchun qimmatli vositadir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mahmudov.N., Odilov.Y., Ziyodullayeva.G., O'rta ta'lim muassasalarining 11-sinfi va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'lim muassasari o'quvchilari uchun darslik. Toshkent-2018

2.Nurmonov.A., Sobirov.A., Qosimova.N., Hozirgi o'zbek adabiy tili.Toshkent -
Ilm ziyo-2013

3.Mandelblit N. The cognitive view of metaphor and its implications for translation
theory. Translation and Meaning, Part 3. – Maastricht: Universitaire Press, 1995

4.www ziyonet.uz

5.. Вовк В.Н. Языковая метафора в художественной речи. Природа вторичной
номинации. – Киев: Наукова думка, 1988